

Rokonkereső

(filmtörténet)

II.

SZÖNYEGSZÖVÉS — NEM CELELSZÖVÉS

Asszonyok, szakállas türkmén kalmár feleségei fonalat festenek.

Bent a jurtában két szövőszék, azokon szőnyeg készül.

Resid mindent megnéz. Mindenre úgy figyel, mintha ennél fontosabb dolga nem volna. A szakállas türkmén mindenütt nyomában. Lesi a vendég szavait, ő maga is úgy tesz, mintha most tanulná a szőnyegcsinálást.

Resid nézi a szőnyegcsomózást, aztán summázza, amit lát.

RESID: Csomózás! A türkmén szőnyeg sem a perzsához, sem a kínaihoz nem hasonlít. Ez csodálatos. Hogy nevezitek ezt a csomózást?

SZAKÁLLAS: Szinné.

RESID: A csomó két láncfonaton ül . . .

SZAKÁLLAS: Melyek közül az egyiket a csomó szála teljesen körülveszi.

RESID: A másikat pedig csak a másik oldalán.

SZAKÁLLAS: Jó szemed van! A két szabad fonalvég külön-külön bújik elő, a láncfonalak egy irányba néző oldalán.

Ha felröppenünk, madár módra, a színes látvány még szebb lesz, mint közelről, mert egyszerre láthatjuk a szőnyegkészítés egész folyamatát, és nem kell a két férfi szakszerű magyarázatát és egymásra licitálását hallgatnunk.

Igen, a gyerekek s a nők bámész csoportja (tehát többsége) értetlenül susog, püsszeg, figyel — az idegen hadzsira.

Legényke azt a rabló türkmént ráncigálja a jurták közé, akit Hüsszejnnel láttunk a napokban.

LEGÉNYKE: Azt állítja, azt hajtogatja, te bátyám, meghívtad ütet, hogy nézze meg a szőnyegszüvést. Azt állítja, ü a te vendéged, bátyám.

HÜSSZEJN BARÁTJA: Én az égvilágon senkit nem hittam.

LEGÉNYKE: Mán pedig ü azt állítja.

HÜ. BARÁTJA: Híjta a rossznyavalya!

Amint azonban a türkmén megpillantja Residet, abbahagyja a tiltakozást.

HÜ. BARÁTJA: Az anyja jó istenit, ezt csakugyan meghíjtam. Akárhogy is van, a vendégem! — Csak az a baj, egy vasam sincs.

Fejét csóválja, egy kicsit mintha neheztelne önmagára, volt könnyelműsége miatt, megindul a szőnyegesek felé. A legénykével nem is törődik tovább.

A jurtában aztán olyan kedves és készséges a türkmén, amelyen csak egy igazi vendégszerető türkmén lehet.

HÜ. BARÁTJA: Fogadd el ezt a kis italt, üdítő, kumisz és bóza. Nincs is több belőle. Sajnos, étellel, mint szeretnék, nem tudlak megkínálni, amíg ezt a hitvány rabszolgát el nem adom, nem is nagyon jutok pénzhez, de már van rá vevő! Már alkuszunk. Kumiszunk fogytán, sajna, a bóza is. Csak friss vízzel vendégelhetlek!

Resid körülnéz: a megbilincsel, „hitvány rabszolga” nem más: a perzsa fiú!

HAJD GUL HANGJA: Adjál szamarat hadzsi Residnek, meg akarja szemlélni a szőnyegszövést.

PERZSÁK: Allah kegyesen bánjon veled a mennyországban!

HÜ. BARÁTJA: Hanem, ha kölcsönadnál nékem, ó, hadzsi, néhány tillát, melyet visszatérítek kezedbe, mihánst tehetem, bizony mondom néked, gazdagon megvendégek.

Residet bizony meglepi a fordulat, de pillanatnyi tünődés után megindítja kezét a pénz után, kaftánja zugaiba. A türkmén mohón követi minden mozdulatát.

RESID: Fogd, barátom e csekélységet, hogy méltóan megvendékelhes. És ne támadjanak rossz gondolataid magad iránt.

És a vizeskancsó után nyúl. Csakugyan szomjas.

HÜ. BARÁTJA: Míg étek után járok, használd kutunk tiszta vizét.

Hü. barátja bárányt vásárol.

Az eladóval — valami pásztor — már nyúzzák, darabolják is a bárányt.

PÁSZTOR: A bőrt is? Vagy megtarthatom?

HÜ. BARÁTJA: Ha visszaadsz egy tillát.

A pásztor egyszerű ember — visszaguberál egy pénzdarabot. Ujjain számol. Látszik, átejtette a vevő.

A vacsorához egy-két vendég is érkezik. Közös tálból kézzel eszik a bárány martalékát.

— Nem eszel eleget, hadzsi.

— Én meg úgy látom, túlságosan is sokat eszik.

Resid a sötétben éppen akkor dugott hátra egy darabot a rabszolgának, de az nem elég fürge — bilincseiben.

A PERZSA FIÚ HANGJA: Köszönöm a kortyot, hadzsi, mióta itt vagyok, egy falatot nem kaptam.

A hátranyúló kézből egy kutya ragadja ki a falatot. Míg a gazda a kutyát zargatja, Resid újabb falást nyújt hátra kaftánja leple alatt, a perzsa fiú ügyesen odakúszik, szájával elkapja a húst, s falja, nyeldekli, földre borulva, nehogy meglássák. A gazda belerüg, de szájában a tilos falatot nem veszi észre.

— Ahhoz képest, hogy dervis vagy, nem tartod a böjtöt.

RESID: Aki állandóan böjtöl, nem teljesítette a böjtöt.

— Ez okos dolog. Még nem hallottam. Te találtad ki?

RESID: Ne vétkezz ily gondolatokkal. A világi javakról való lemondás mértékét a törvény állapítja meg — azontúl semmiféle önsanyargatás nem kívánatos.

— Bölcsességed lenyűgöz.

Falnak. És isznak is. Mintha víz volna, úgy tesznek, de a két türkmén összekacsintásából látszik, hogy valami szeszes italt kortyolnak.

— Igazi dervis vagy te, hadzsi? Téged minden érdekel a mi életünkben.

— Még a szőnyegcsinálás is.

— Olyan értelmes képed van, mintha nem is volnál dervis.

— És olyan ravasz, mintha kém lennél.

— Kém? A szőnyegek között? Mi más lehet köztetek kitudakolni?

— Hát, itt csakugyan nem sok tudakolnivaló akad.

— De hát a szőnyeg! A csinálás titka!

— Adtatok el már szőnyeget?

— De mennyit!

— Barátaim! Egy eladott szőnyeg többet tud és többet beszél a szőnyegszövések titkaiból, mint ti itt valamennyien.

Nevetnek. Helyeselnek.

— Így van! Ez igaz.

— Ígyunk.

A perzsa fiú próbálja a bilincset. Szorosán zár kezén is, lábán is.

A vendégek danásznak és csakhamar cihelődnek.

— Későre jár, elfogyott a bárány.

— Köszönjük a pompás étket.

HÜ. BARÁTJA: Vendégemnek köszönjétek, az ő nagylelkű kölcsöne nélkül nem lehettem volna szolgálatotokra.

Kikíséri vendégeit. Míg távol van, Resid igyekszik megszabadítani a bilincseitől a rabszolga perzsa fiút. Sikerül.

RESID: Most szépen lerészegedünk majd, s te nagy óvatosan bújj ki ott a jurtából.

FIÚ: Vízet még, adj vízet!

Resid nyújtja a kupát. Az első kortyok után lebben a mécs lángja a lebbető jurtaszárny nyomán. A gazda horkan.

Resid felismeri a helyzetet. Elkapja a kupát.

RESID: Mocskos szolga! Hát azt hiszed, a vendég kezéből, ha bóbiskol, csak úgy elragadhatod a kupát?

S a fiú pofájába önti a vizet.

Rúgások, felváltva, mámoros jobb és bal lábbal.

HÜ. BARÁTJA: Te rühes eb, takarodsz a sarokba! Bocsáss meg, hadzsi, szegény vagyok, nem tudom hol tartani ezt a rühes szolgát!

Isznak. A gazda danolász.

HÜ. BARÁTJA: Olyan jó képed van, szinte azt gondolom, nem is vagy dervis.

RESID: Ezt már hallottam!

HÜ. BARÁTJA: Még aztán, hogy nem koldulsz.

RESID: Nem az a dervis, barátocskám, aki kenyérért koldul, feléd nyújtva a kezét, hanem aki a lelkét odaadja, ha kéred.

— Tudnál te nékem olyasmit mesélni, amiről sejtelmem sincs?

— Tudnék!

— Csak nem akarsz!

— Csak nem akarok!

— Egyen meg a fene! Bocsáss meg, vendégem vagy.

Ásítanak. A gazda elhanyaglik. Sóhajt.

HÜ. BARÁTJA: Ígérem, indulásod napján megadom néked adósságomat. Oáh.

A perzsa fiú kúszva távolodik a jurtától. Megtalálja a szénázó szamarat. Próbálja elkötni, de a szamár rúg, és iázni kezd. A fiú répát talál, azzal próbálja szája felől megközelíteni. Ez sikerül is. Kötelékét fogva most répaharapásonként csalogatja a csacsit. Kutyák támadnak rájuk. A szamár közékük rúg. A közös ellenség s a répa szelíddé teszi az állatot, hátára fogadja a szökevényt.

Holdas éj. Elérkeznek a kúthoz. A szamár ismeri a vályúhoz az utat. És van is víz a vályúban. Ember és állat együtt iszik.

Nem kell sarkallni, üget a szamár önként. Hajnalodik, mikor a tábort elérik.

De talpón van a tábor — hangyabolynyüzsgéssel. Az indulás, az útrakelés előtti negyedórában.

A perzsa utazók ölelgetik, körültapogatják a megkerült fiút.

— Sorakozó, tevékre! Szamarakra, indulás!

A hadzsik ocsúdnak: Hiszen Resid ment el a fiúért, és ő nincs meg!

— Igen, ő mentett meg engem!

S futnak a hadzsik a Vezír elé, hogy várjon még, ne indítsa a karavánt. Hajlonganak a szegény perzsa vándorok, sőt maga a Tadzsik, az emír barátja is türelemre kérleli a nagyurat: egy napot még kibírunk itt. De jön a szilaj Hüsszejn is — asszonya ösztökéli: „Nem szabad Resid nélkül, a csodadoktor nélkül indulni!”

VEZÍR: Egy szót se! Indulunk.

A tegnapi tivornya jurtájában, noha jobban elázott vendégénél, a házigazda ébred meg elsőnek — afféle edzett zugivó! Ásítózik, köpköd, vizelni megy — a jurta elé, visszatérőben a vizeskancsót keresi: ég a pokol, oltani kell.

Ekkor veszi észre: üres a bilincs.

Üvölteni kezd. Rázza Residet.

— Ébredj, te részeg! Megszökött a rabszolgám!

Toporzékol. Kirobban a jurta elé. Rohan a szamár helyére. Csak ganáját találja, belérúg.

Gyanúja, mely ébredéskor szinte nyilvánvalónak látszott — szétfoszlik. Leül a tápáskodóval szemben.

— Alaposan kibabrált veled is, elvitte a szamaradat!

— Jaj, jaj nekem — siránkozik Resid, elég hitelesen. Gyalog maradtam.

— Tekerd fel a turbánod, hadzsi, végezd el a reggeli mosdást, teljesítsd az imát! Vendégem vagy s most búcsúzunk. Vendégem voltál s adósod maradok, szégyenemre, de ígérem, nem sokáig.

Allah kíséren szándékaim szerint.

Meghajlások, köszöntések.

Resid a pusztában. Reménytelen sivatagi gyaloglás. Pedig ez csak a kezdet. Lovas fordul elébe. Fegyveres.

— Állj!

A házigazda, az éji vendéglátó! Lándzsát szegez vendége mellének, majd zsebének, ahonnan tegnap előkerültek a tillák.

— Pénzt!

Tiltakozó mozdulat. Lándzsa a húsban. Engedelmeskedni kell.

Resid átadja a pénzt. A lovas megszámolja a tillákat. Ötöt visszaad.

— Ezt kölcsönkértem volt tőled. Vedd és távozz békével.

— Milyen béke az, amikor az ember szamárháton és pénzzel érkezett, s gyalog és tilla nélkül kell távoznia?

— Hé!

Resid úgy tesz, mintha nem hallaná.

— Héé!!

Resid megáll, de nem fordul vissza.

— A rabszolgámról mit tudsz?

Resid megfordul, de nem szól.

A lovas odarúgtat.

— Elment.

Korbácsütés közlelől.

— Te szabadítottad ki?

— Én.

A lovas hurkot vet, s maga után vonszolja Residet. A jurta előtt lepattan lováról. Hatalmas, erős ember, nem sok értelme lenne az ellenkezésnek. Resid meg sem kísérli, hogy egy mozdulattal is ellenállást mutasson. Csak némán mozgatja a száját. Attól fogva, hogy bilincsbe veri a türkmén. Az ellenállás teljes hiánya meg a szájmozgás csak egy pillanatra állítja meg a rablót, tudja,

hogy ezután a jajveszékelés meg a teljes letargia következik. De nem, bár néhány rúgással és jókora lökésekkel érzékelteti rabjával a kemény jövődöt:

— Azt hiszem, még jól is jártam veled.

Resid hallgat. Csak szája mozog valami imaszerű beszédben, hangtalan.

— Teéretted sokkal többet kaphatok, mint a hitvány perzsa kölyökért. Mi vagy te? Arab? Szultánságbeli? Örmény? Karakalpak? Vagy talán frengi?

Resid nem felel, mormogja a magáét.

— Mit motyogsz? Halljam!

Resid nem tágit imádkozó pózából a bilincsek ellenére sem, és mondja, mondja hangtalan.

Halljam!

Semmi eredménye a fenyegetésnek. Korbács kerül elő megint. A rablót a némaság megháborítja, és saját szavakkal és mozdulatokkal bepörgő lelke motorja.

— Halljam!

És Resid mondani kezdi:

— Hetvenhét-féle rontások! mind-mind gyülekezzetek ide: Parancsolok én tinéktek! Ne siessetek és ne késlekedjete!

Hetvenhét-féle kórságok, nyavalyák és nehézségek! Parancsolom nektek, hogy gyülekezzetek itt ebben az egy emberben, ahogy a kő nem gyökeredzik, ő se tudja megmozdítani a lábát a ló után, ahogy a kő nem levedezik, nem tudja kinyújtani a kezét — rohadjon el alatta a ló.

— Elég!

Resid most már nem hallgat.

— Megkérdezlek benneteket hetvenhét-féle veres csúz, hová indultok a réges-régi úton? Mink elmegyünk a fekete föld, a forró homok színén, ahová te parancsolod, akármelyik testre! Én azt parancsolom, hogy gyülekezzetek itt ni, mind ebbe a testbe, szálljátok meg minden porcikáját! Hová mentek hetvenhét-féle fekete rontás? Mink abba a lélekbe megyünk, amelyikbe te parancsolod. Én azt parancsolom, hogy bújjatok ebbe a teremtett lélekbe itt, és repesszétek szét minden vágyakozását és minden gondolatát! Bebújunk gonosz testébe is, ha parancsolod. Parancsolom hetvenhét-féle rontás, nyomuljatok be ennek a gonosz embernek a testébe és szaggassátok meg szálas húsát. Ízenként!

— Széttöröm a pofád, te disznó frengi!

— Szaggassátok meg ízenként szálas húsát! Parancsolod-e, hogy igyuk meg piros vérét? Parancsolom, hogy előbb férgesítsétek meg piros vérét, azután igyátok ki minden rothadékát, és aztán köpjétek ezerfelé!

A korbács meg az ütés már nem használ, a rabló ráveti magát foglyára, lihegve birkózik vele:

— Megöllek, kinyomom belőled a szuszt!

De a bilincsek sokasága a rab kezén-lában most a rabot védi. Fel is vérzi magát a türkmén a reneteg láncon és bilincsen.

És Resid nem olyan gyöngé, mint megadásából sejtette. Fordulásaiban, védekező mozdulataiban erő van. S leginkább abban, hogy csak a lélegzetvétel idejére hallgat el, a monoton hangon, de inkább egyre erősebben, mint gyengülön s mindenképp mondatról mondatra félelmesebben sorakoztatja, bővíti a mágiát.

— Ha szétszaggattuk szálas húsát, megittuk elgennyesztett piros vérét, tördeljük-e meg csontját?

— Parancsolom, hogy tördeljétek ezer darabra száz tetemét, tízszer ezer darabra minden ízét, és százszor ezer darabra minden porcikáját!

— Hagyd abba, hagyd abba!

— Allah meghallgat engem, és segít titeket hetvenhét-féle veres, fekete, sárga csúzok és rontások.

— Hallgass, hallgass!

A rablót teljesen kimeríti az eredménytelen homokbirkózás, a magát bilincseivel védő fogollyal. Verejtékezik, imitt-amott a vasaktól vére serkent, és szájából epilepsziás fehér hab indul.

— Folyó csúz! Veres csúz! Kormos, füstös fene csúz, kék csúz, folyós fejrés csúz, kelevényes sárga csúz, szederjes hideg csúz, köszvényes bűdös szaggatás ide gyere most valamerre jársz! Halld szavamát és ide gyere Allah hátán és az angyalok lábán! Gyertek ide hetvenhét nyavalya, hetvenhét fájdalom ebbe az egy gonosz emberbe!

A rabló lovához tántorog. A nyeregkápából erszényt kotor elő — Residé. Odaveti a homokba. Letérdepel a homokba, oldani, bontani kezdi a bilincset.

— Hagyd abba, kérlek, hagyd abba! Resid annyit tesz, hogy megint elhalkítja szavát, de még pénztárcája után sem nyúl.

A rabló füttyent a lónak. Az erszényt Resid kebelébe tuszkolja, őt magát felnyalábolva, a nyereg elé veti, mint egy beszélő tárgyat. Maga is nyeregbe lendül s megsarkantyúzza lovát.

Átok hajtja a lovas, átok sarkalja a lovát. Fekete mágia. Amint lecsap, olykor áldozata orcára a lovas, látja, még mindig folyik az átok. Odavágná, de nem teheti, már nem engedelmeskedik keze, és már korbácsa sem engedelmeskedik.

El a kút mellett. A nap lefelé hajlik már. Sötétben suhannak. Elérik a táborhelyet. Már elment a karaván. Utánuk!

Hajtja az átok a lovas. Sarkantyúzza a paripát. Resid talán nem is él — kétrét fityeg a lovon. Talán halott. Talán ájult. Csak az átok él ajakán. Csak a fekete mágia folyik lefelé a homokba. Már reszket a ló. Csupa tajték, de nincs megállás. Hajnallik. Egy domb magasából meglátják a karavánt. A lovas most letér a nyomról: nem követi a sokadalmat, hanem nagy kerülővel megelőzi.

Mint egy rongyot, a karaván útjába veti az ájult foglyot.

Még körültoporzékolja a lovával, s egy homokfelhőben eltűnik.

A vezérteve horkanása jelzi: ember az úton!

A perzsák tisztogatják. A hadzsik felemelik. Hajdgul kulacsot tol ajakához. A Vezír egy teve hátára parancsolja emelni — egy khedseve szárnyába —, egy lógókosár mélyébe az éledező, pislogó — még mindig motyogó Residet. Néhány lépés után (tevelépés) khedseve másik szárnyából (kosarából) elhanyagolt turbán emelkedik fel. A turbán alatt az afgán Muhammed arca. Most ébredt. Csodálkozása többszörös. Turbánt lát. Két kezét, ceruzacsonkot, papírszeletkét, azon egymás alá: sorakoznak az arab írású sorok.

HULLAÁSÁS

Elöl Hüszzejn tevéje. Hajdgul mutatja az utat. Szóval is magyaráz — csupa emlék számára a sivatagból zöldbe boruló táj —, de férje (vagy rablója) csupán a lelkeendezést, a megrendülést, a mutogatást érti. Az asszony itthon még érthetlenebb nyelven beszél, mint eddig.

A sivatag elmaradozik kétoldalt, a fák mutatják s az öntözetlen, egykor öntözött területek maradék nedvességéből táplálkozó zöldje mutatja: itt falu volt, itt megművelték a földeket.

A karaván nagy része egy elhagyott kút köré telepszik: pihenésre, szomjcsillapításra.

A kevés érdeklődő között persze ott gyalogol Resid a kis csoporttal, Hajdgul mögött.

A türkménekétől különböző, már-már állandó építkezések alaprajzát, szerkezetét vizsgálja Resid. Vagyis mindezeknek a romállapotban levő hajlékoknak maradványaiból megállapítható, kiolvasható szerkezeti elemeit. Egy-egy átlót lelép, gerendahosszt öllel megmér. Papírszeletke a karmantyúban, arra felír néhány számot, néhány szót.

Ezalatt Hajdgul szinte röpül: hol ide, hol amarra vonja, hívja kísérőit. Bámul, elrémül a sok rom láttán — egy játéknak meg (nádkéve alól húzza elő valaki a bábút) kacagva örül. Sír is, nevet is. Mert a falu szinte lakatlan, néptelen, de mégis csak a szülőfalu.

Öregek és hibbantak maradtak itt, az életben maradottak, a meghagyottak közül. Ezek bújnak az idegenek elől, s egy kicsit Hajdgul elől is, pedig neki most kedvesek lennének ezek a szóra és figyelemre érdemtelenek is. De csak egy pillanatra, hiszen ő nem ezeket keresi, hanem övéit.

Végre a romok alól, egy verem mélyéből feltámad egy női képlet, egy cafatosra foszlott nőnemű emlős, kétlábon járó, felemelt kezű, jajveszékélő.

Kiáltozva, sikoltva nevéen szólítja Hajdgult, megtapogatja, megszagolja, mintha enni akarná. Mert olyan éhesnek is látszik, embert is enne, emberhúst.

De Hajdgul sem idegen ebben a rémületben, ebben a nyomorúságban.

Azonosul társnőjével. Úgy érinti, mint barátnőjét, úgy is szól hozzá, úgy is válaszol neki. Gyors, rövid válaszokkal, és éles, jajgató kérdésekkel.

A nő rohan ide, fut amoda, és mutatja, hogy innen és eddig. És hogy először itt, aztán ott, és amott, ez alatt a ház alatt és az alatt. És ezen az úton, és amarra!

Csak ők értik, csak ők ketten. Hüszzejn (akitől a nő elébb nagyon megremült) egy árva mukkot sem ért az egészből.

Hajdgul pedig valami nagyon fontosat akar tőle kérni.

Kezével kérlelő-, majd adómozdulatokat tesz. Egy bizonyos hely, egy bizonyos irány — fekvő helyzet, ásómozdulat, kézzel.

De nem valódi kézzel, hanem ásóval, és nem ő persze, hanem a segítség, de őneki. Mi az? Mi ez? Magyarázza a másik nő is, az élő romhalmaz, a türelmetlen.

Ez sok Hüsszejnnek:

— Resid! Hadzsi Resid! Gyere! Segíts!

Abban a pillanatban csak Residnek magyaráz Hajdguľ. A nő, a megnyűzött nő meg csak ámul.

— Itt születtem, itt éltem, itt voltam boldog, amíg el nem raboltak.

— A barátnőm volt, a faluban a legszebb lány, irigyeltem én is.

— Szép voltál te is, a legszebb voltál te is.

— De én elbűjtam, s úgy vitték el mindenkimet, úgy ölték meg mindenkimet.

— És engemet magamat is elvittek.

— Két lányodat is!

— Az uramat monddjad elébb. Az én édes, szerelmes uramat, Temirt. Láttad?

— Láttam Temirt. Igen.

És egy tétova mozdulat, de nem a messzeségbe, mint akit elvittek, hanem közeli helyre utal és mutat ez a tétova mozdulat.

Hüsszejn türelmetlen.

— Mit mondanak? Mit akarnak?

— Várjál, Hüsszejn, várjál!

— Mit kérdez Hüsszejn?

— Azt kérdezi, hogy a leányaidal mi történt, s mit tudnak róluk.

Pörög a romnő nyelve. Resid előbb Hajdguľhoz folyamodik.

— A kán emberei vették meg, de kicsinyek még, zsengek, fiatalok a háreméltre.

— Szeretnéd, ha visszavásárolhatnád őket?

— Beszélj!

— Azt szeretné feleséged, ha zsenge gyermekeit a kán meg az ő emberei-nek háreméből vissza tudnád szerezni.

— Mit mondhatok én erre?

— Azt mondhatod, hogy megpróbálok.

— Jó, mondd nekik azt, hogy megpróbálok.

— Férjed, és rabtartód azt mondja, hogy megpróbálja teljesíteni kérésedet. De én azt mondom neked, mindennap figyelmeztessd ígéreterre, és ne nyugodj, míg valamennyi oázisváros valamennyi háremét végig nem jártátok.

— Legyen átkozott minden lépése, hogyha nem tartja meg az ígérését, és száradjon le a keze, amivel lova kantárát fogja, ha...

— Mit mond ez az asszony!?! Valami fontosat mond.

— Csak azt mondja, nagyon zsengek voltak a kisleányok, s még van remény rá, hogy kiszabadítsd őket.

— Van eszemben!

De már a nők nem reá figyelnek: pörög megint a föld alól jött nő nyelve, és mutogat.

— Azt beszéld nekem lassan, hogy te mit akarsz megvalósítani abból, amit ez a nő mond?

— Mindent! Mindent!

A falu végén egy nagy halomhoz érnek, a nő annak egy buckájához mutogat. Hajdgul odaborul, zokog, szaggatja ruháját. Majd eszelős tekintete Resid arcán.

— Ide temették az én legkedvesebbemet. Az a kívánságom, ássuk ki, és tegyük egy koporsóba. Aztán még egybe, és vigyük magunkkal valamerre, amerre megyünk. Vagy itt pusztulok én, hogy ide temethessenek Temir mellé.

— Hallani akarom.

— Ide temették a férjét, akit Temirnek hívtak.

— Tudom, én szúrtam le.

— Akkor keríts koporsót, hogy magatokkal vihessetek.

— A nyavalyát. Nem kerítek! Kisebb bajom is nagyobb annál.

— Akkor pedig ő megöli magát.

— Csak azt lássam meg!

— És szerelmét sem élvezheted! Pedig mért vállaltad ezt a nehéz utat?

Miért?

— Azért.

Hajdgul tébolyult szeme és felszántott, könnyes arca. Hüszsejn konok, aztán lazuló, de bizonytalankodó arca.

— Az a kérdés (én nem tudom), szoktak-e messze holtakat kihantolni, hogy ide vagy amoda elvigyék csontjaikat.

— Szoktak, most is van egy koporsója a karavánnak.

— Üres még?

— Üres.

— Nem tudom, mért tétovázol?

Mint a nagyon kemény, nagyon határozott embereknél szokott lenni — ha kemény és határozott parancsot kapnak —, Hüszsejn villogó szemmel, lélekben kivont szablyával (rablótód: tigris, vadmacska) megközelíti a pihenő táborot. Nyomában két embere, lényegtelen, honnan szerezte őket. Az ilyen férfinak órák alatt támadnak hívei, követői. Ekkora siserehadból! A karavánkör legszélén, még tevére szíjazva a koporsó. A teve hason fekvé kérődzik. Ember sehol, aki rájuk szólhatna. Könnyű lesz a dolguk. Leakasztják a koporsót a fekvé kérődző tevéről. Nehéz a koporsó, keményfából van, úgy látszik. Két végéhez áll a két ember. Az első fogás alkalmatlan — lezökkenetik a terhet. Jajkiáltás, a tulajdonos felrúgja a koporsó födelét — benne szunyókált, s most tolvajt kiált.

Lefogják Hüszsejnt. Ott áll körülöttük a karaván előkelősége, a Vezír, Basi, Tadzsik meg a hadzsik.

— Mért tetted? Koporsót rabolni!

— A feleségem kívánsága szerint! Hisz tudjátok, ez az ő faluja. És a férje, az első, az előttem volt embere csontjainak. Még is vettem volna. De idő nincs, és pénzem sincs. És nekem most kell.

— Nem adom el! Apámnak hoztam. Nem eladó.

— Semmi pénzért?

A tadzsik kereskedő pénzeszacskót vesz elő:

— És ha ezt neked adom?

A koporsótulajdonos megzavarodik. Átveszi a pénzt, hebeg. Meghajlik sorban az előkelőségek felé, végül Hüsszejn felé is. Hüsszejn a Tadzsik felé bókol.

— Barátomnak tekintelek. Ha sátram felé visz utad, légy vendégem.

Hajdgul ásatja a sírt. Száraz szemmel várja az imádott test előbukkanását.

— Törvény az nálatok, hogy a holttest annak közelében lakjék, akit legjobban szeretett?

— Törvény.

A sírból kelt romnő nem törődik a jelennel.

— Téged akkor már elfogtak, a gyermekeket még nem vitték el, és jött az az ember, és megkérdezte Temirtől: Az asszony, akinek hajnal a tekintete, a te asszonyod? Az enyém, mondta Temir. Add nekem szép szóval. Nem adom — mondta Temir. Meg akarsz vívni érte? Az enyém, nem kell megvívnom veled — mondta Temir. Ekkor az egyik leányka elkiáltotta magát, mert éppen vitték őket. — Édesapám! — Temir megfordult — és akkor ment hátába a dárda. Bele is tört.

— Ássatok!

— Van-e törvény nálatok arra, hogy a testnek ott kell nyugodni, ahol világra jött, s ahol világát élte?

— Van.

— Ne vidd magaddal csontjait, ne hozd napvilágra csontjait.

— Ássatok!

— Szemed nem azt fogja látni, amit az asszonyszem látni kíván.

És a romnő folytatja:

— És a leánykák hangosan jajgattak, miközben hurcolták őket. És akkor az az ember ki akarta rántani a dárdát, de az már törött volt, és Temirt meg sem fordította.

És a sírásók éppen most jutnak oda, hogy ruhafoszlányok akadnak ásó eszközeikre.

— Hasán fekszik. Megfordítsuk?

Hajdgulban egy percre megroggyan az acélgerinc.

— Ne fordítsátok meg — súgja Resid.

— Ne fordítsátok meg — leheli Hajdgul.

És akkor érkezik meg a koporsó. Hajdgul megint penge, Hüsszejnhez lép.

— A hasán fekszik, fordítsd meg, akarom látni az arcát s az arcodat — egyszerre.

— Mit mond?

— Fordítsd meg a holtat.

— Na, emberek!

Ezt nagyon jól érti Hajdgul. Ez mozdulat is.

— Nem, na emberek! Te magad, a saját két kezeddal fogd meg és fektesd visszájára. Hanyatt!

Hüsszejnt rémület szállja meg. Ezt ő is érti.

— Látod azt a csonkot? Dárdacsonk, azt fogd meg előbb, most kiránt-hatod!

Hüsszejn a fejét rázza. Hajdgul lép a tetemhez, megfogja a kiálló dárdacsonkot, kirántja, maga fölé emeli, beledobja a koporsóba:

— Vigyétek!

— Mit mond? Mit mond?

— Azt mondja: a holttest helyett ennek a dárdacsonknak emléke fog élni az ő lelkében. Mert a holttesthez annyi köze van az élőnek, mint a repülő madárnak a földre ejtett árnyékához.

KARAVÁN AZ OXUSON

Hajón utazik a karaván. Hajón? Ódon bárkán, melyet a hatalmas víz lassú hömpölygéssel úsztat a hátán. Aki csak teheti, a hatalmas, hombárszerű, csupán tartógerendákkal tagolt hajótérbe húzódik a reggeli nap elől.

Szép volt az éjszaka is, de a hajnal meg a kora reggel a sivatagi folyam hullámatlan vízén talán a legszebb szaka a napnak.

A férfiak elvégezték vagy éppen végzik reggeli imájukat. A fedélzeten éppen annyian tartózkodnak, ahányat figyelmünk szemmel tartani képes.

A hajó orrában a Vezír és udvara. A tat vidékén a bárka tulajdonosa, kormányosa, s a vitorlakezelő végzi a maga lebzselő dolgát. Igen, vitorla is csüggedez egy árbocon, s ha van haszna, legfeljebb annyi, hogy a Vezír parancsára így vagy amúgy lehet fordítani a hatalmas vásznat, aszerint, hogy a nagyúrnak naphoz vagy árnyékhoz van-e kedve. Egy névtelen fiú végzi ezt a feladatot.

A fedélzet egyik oldalsó zugában, uralkodói tartásban, legalábbis vezéri ülésmóddal, várja a percek és órák érkezését — Hüsszejn. Méltósága csak azért szerényebb az orrban dölyfösködő vezírénél, mert a környezete, a személyzete kisebb. Nem jelentéktelenebb, noha csupán egyszemélyes, csak kisebb: Hajdgul. Ő a karfára könyökölve a hatalmas tiszta vizet meg a lassan elhúzó hómokos partot nézi, meredt, kiszáradt szemmel.

Másfelén a fedélzetnek, még mindig reggeli ájtatosságát végzi Resid. Lassú hajlongással teljesíti az imát, vagyis mormolja, de magyarul:

— Igazából még semmi nyomot nem találtam. Csak a hasonlóságok! A szavak hasonlósága? És az elképzelt régi táplálkozás hasonlósága. Meg a sátraké. Jurt. Jurta. A mohamedanizmus elsöpört mindent. Kinek mondhatom meg ezt.

Egy világos szoba, nyilván a magyar Akadémián. Szemben Eötvös József vagy Szalay László, vagy Arany János bólogat.

— Elnök úr, főtítkáram! Szerény eredményeim azért korszakalkotók, mert ezen a területen, a belső tavak és sivatagok terein, mióta mi, magyarok, eljöttünk onnan, a mohamedanizmus, röviden izlám, csaknem minden régi nyomot, szokást, írást, ábrázolást elsodort, elsöpört, megsemmisített. Ezért volt, lett volna igazza Csoma Sándornak, hogy a buddhisták szférájában kereste a maradékot. Az írott nyomokat.

- Idegen nyelvek, idegen népek között?
- Nem tudom. Talán igen. Könyvekben. Ha voltak. Feljegyzésekben, ha maradtak.
- Timur Lenk, mondják, mindenféle nyelveken könyvtárat hordatott össze. Szamarkandban.
- Céлом, hogy utánajárjak.
- Ön fiatal. Lesz kitartása? Nem tántorodik meg majd? Mint Isztambulban?
- Bej feleségeire és a fogorvosra gondol.
- Nem akarjuk megbántani.
- Talán hiányosan vagy rosszindulatúlag informálták méltóságokat.

Resid emlékezetében a valóságos és a képzelt beszélgetéssel egyidejűleg felidéződik, ami megtörtént: a szép emlék, a védenivaló.

— A bej gyermekeit tanítottam nyelvekre. Két évig a szerájából csak kuncogást hallottam. Egy nap azt mondja az effendi: a második feleségem beleőrülne a fogfájásba. Elcsodálkoztam: mért nem megy fogorvoshoz? Mi az, hogy fogorvos? Aki fogakat gyógyít! Isztambulban? A hegyen túl! Egy francia. Elkísérnéd? Kivánságod parancs, jóltevőm. Együtt fel a hegyre, fátyolban, kettesben. Ott megpihenünk. Történetesen egy magyar honvéd főhadnagy házának tornácán. Néhány udvarias szó. Le a franciához. Ott a kezelés érdekében látnom kellett feredzse nélkül a második asszonyt. Mondhatom, elragadó volt. A honvéd tiszt tornácán — hazafelé jövet — hűsítőt fogyasztottunk.

— Semmi egyéb?

— A fogkezelés hosszadalmas természetű. Már a második út alkalmával beljebb kerültünk a tornácról. S az asszonyka kivirult a fogászattól. Nem akarták abbahagyni. A többi, fiatalabb feleség — tudta vagy megsejtette a gyalogosan megtett utak gyógyító erejét. Egymás után mindnek megfájdult a foga...

— Nem lehet szó sem hiányos, sem rosszindulatú információról, hiszen minden értesülésünk Öntől származik. S az a fontos, amit Ön ebben a kérdésben fontosnak tart. Hiszen Ön utazik és Ön kockáztatja az életét.

Ebben a pillanatban hajlik orcátlanul a Vezír füléhez gonosz pofájával, hasis „szántotta arcával az afgán, súg valamit, és Residre mutat szavával, pillantásával s meglendülő repedt körmű ujjával.

A Vezír beleegyezőleg, csillapítólag bólint. És elhárítólag talán. De lehet, hogy bosszúság elfordított orrát a bűzös lehelet csapta meg. Muhammed szája elé is kapja repedt körmű kezét.

Resid gyanús mozdulata közelről: a tat felé figyel, az öreg ember hangjára, parancsaira (nyilván ő tulajdonosa vagy bérlője a hajónak) és dúdolására. Imája közben, ha még ima ez vagy volt ima — maga is dúdol egy-egy ütemet a monoton ismétlődő dallamból, de elhallgat, mert a melódia szövegére kell figyelnie.

Imáját mindenki befejezte már, elkezdődik a reggeli teázás, akinek felesége van vagy ágyasa, tehát nője — az női kézből kapja a teát. Akinek nincs asszonya jelen, az — a legszegényebbek kivételével — a markotányosnők, a karavánkísérő nők italát fogyasztja.

Asszonya teafőzését szokta meg Hüsszejn, de Hajdguł most a vizet nézi, meg a lassan úszó parti homokot. Embere dühös, sziszegő vakkantásait nem

akarja sem meghallani, sem megérteni. Hüsszejn keze s keze mozgása mutatja, mire lenne képes ez az ember szégyenében és haragjában.

Resid nem fogadja el a markotányosnők teáját most sem.

Felgöngyölte már csekély szőnyegecskáját, s odalép a dúdoló öreghez.

— Fülembé lopakodtak dalod ütemei, ó tiszteletre méltó agg. És értem is szavaid egy részét, de nem értem pontosan többi szavaidat.

— Csak a mi fülünknek szólt az én öreges dúdolásom, nem a tiédnek, nem a tiéteknek.

— A napról szólt, amit énekeltél, meg a naphoz! Ha jól értettem.

— Nem értetted jól, hadzsi, mert amit én énekelek, az mind Allahról szól és mind Allahnak. És nem is dúdolsz tovább, ha te vádolsz.

— Hová gondolsz! Nagy gyönyörűséget okoztál nekem daloddal. Szinte megédesítetted reggeli imámat.

Hüsszejnnek nem merik kínálni maradék teájukat a karaváncafkák — hiszen asszony utazik vele, de jövet s menet, a vitorla sustorgása alatt egy-egy kacér pillantást vetnek tikkadó ajakára. Amikor Hüsszejn utánanyúl egyiknek (s köntössel együtt fart is markol, a tearagadás, teaszürcsölés mohósága valóságos erőszakitél. Még a Vezír is rajtafelejt szemét. Csak Hajdgul nem látja — saját bűnét és saját veszét.

— A napról énekeltem én, az égető, perzselő napról, úgy, ahogy megőrizte az én népem emlékezete, nagyapám által, én általam és unokám által — itt a legényke fejére teszi áldó kezét, aki őneki itt legbiztosabb segítsége. — Unokámnak daloltam én most is, hogy az ő füle vegye bé azt, amit én úkeim-től hallottam. S az nem más: a sivatag keletkezése. Mert a nap nagyon szerette valamikor fiait, a khorezmiakat — az én őseim népét. Nevük is azt jelentette: Hvar, kvar, kabar — mai szóval a Nap Gyermekei. De az én őseim népe, az én népem ősei fellázadtak az ő fejedelmök ellen, ám ez a csatájuk vesztes volt. Mindezt én elképzelni nem tudom, csak énekelni, s az ének — érthetetlen szövegi dalbetét, torok- és fejhargon —, az ének azt állítja, hogy a vesztes csata után a nép nagy része hűtlenné vált. A fejedelemhez? Hvarezmhez? A nap országához. Felkerekedtek, elvándoroltak. Valahová nyugatra.

— Nem tudom, bölcs aggastyán, mikor történt mindaz, amit énekedben vissza tudsz idézni. De most már értem, miért gerjedtem kíváncsiságra némely értelmetlenné hangzó szavaidon. Hát tudd meg, él egy nép nyugaton, amelynek egyik törzse hajdan kabarnak nevezte magát, és ezer és néhány száz évvel ezelőtt valóban erről a tájról kerekedett fel, vagy lázadt fel, akár a sivatag homokja, hogyha nagy erejű szél korbácsát érzi!

A FÉLELMETES-GYÖNYÖRŰ VÁROSOK

Khiva, Urgens, Bokhara, Szamarkánd. Meglátogathatjuk Residdel sorban mindegyiket. Folyó partján épült valamennyi.

S ha ez a hatalmas, homokba ágyazott folyam az Oxus, vagyis az Amu-Darja, akkor a város: Khiva, ahol a kánt uralja mindenki — tőle reszket és hozzá fohászkodik a helybeli és az idegen.

Megérkeztek. Egyszerre lépne át a hajó korlátját — játszva a vízbe zuhánással — a közrendű utas, de nem lehet. Előbb a nagyurak mehetnek, aztán a kisurak, csak aztán az alja.

Muhammed Resid mellé nyüzsög.

- Térítsd meg káromat, különben lakolsz.
- A tolvaj kockázata, hogy leleplezik. De a kárt nem ő szenvedte.
- Ha fizetsz, nem lesz bántódásod.
- Eredj a Tadzsikhoz. Vagy a pokolba!

A hajó kiköt. Fialat segítőivel az agg énekes pallót vet a kőpartra. Elsőnek két fegyveres ugrik szárazra, aztán a Basi, hogy hódolattal kezét nyújtsa a Vezirnek.

Nyergelt toporzék lovakkal, sallangos szolgák várnak rájuk.

Muhammed közéjük orcátlankodik.

A palota felé indulnak.

Ezután a kereskedők hagyják el a fedélzetet. A Tadzsik kegyes, gyakorlott mozdulattal még pénzt vet a vén hajósnak. Őt szolgák várják s hordszék.

A vásártér felé cipelik.

Míg a kereskedők lecihelődnek, Hüsszejn odavonszolja Hajdgult Resid közelébe:

— Hadzsi, mondd meg ennek a hitvány asszonynak, ha nem teljesíti kötelességét, vagy megölöm vagy eladom.

— Feleséged-e néked ő?

— Feleségem.

— Akkor nem adhatod el és meg sem ölheted.

— Ha nem teljesíti kötelességét, rabszolgának tekintem. Mert az is.

A szavak kegyetlenek, a hang férfiremegése fájdalmas.

Mielőtt Resid szólhatna, az asszony kérdez.

— Csak félig értem, ami ennek az átkozott gyilkosnak a száján kibúzik.

— Rabtartód azzal fenyeget, elad, ha nem engedelmessz. Vagy megöl.

— Add értésére: ha megöl, a földön a legnagyobb jót teszi velem, amit csak elérhetek. Ha elad, sorsom akkor is javul valamelyest. De legszívesebben téged szolgálnálak, hadzsi.

— Azt sem tudod, ki vagyok, honnan jöttem és merre tartok.

— Meg tudom különböztetni azt, aki viszi a korsót, és aki eltöri.

— Mit beszél ez a hitvány nő?

— Mondd meg neki, hogy megölöm, és teveled megyek, hadzsi, amerre csak kívánod.

— Azt mondja, nem képes teljesíteni kívánságodat.

Hüsszejn nem hálás a tolmácsnak. A hajóhíd pallójára löki az asszonyt. És üvölt. Még mindig Resid felé.

— Készüljön fel a legrosszabbra!

A tömegből még egy kiáltásnyira visszatépi magát Hajdgul, a part kövéhez.

— Hadzsi! Hadzsi! Ne feledd, ha megöltem ezt a disznót, felkereslek, hogy szolgáljalak. De a kisfiamat is hozom. Hároméves, Temirnek hívják, mint az apját!

Hüsszejn a porban vonszolja el.

Még néhány utas megelőzi a hadzsikat. Végre ők következnek. Nem várja őket senki, ám Bilál tudja az utat.

A medresszébe igyekeznek, egyik megkérdezhetné, Bilál el is magyarázná, mi az a medressze, de ő tudja. Talán a legtudatlanabb dervisnövendék, zöld-fülű mudír kérdésére felelhetnék azt kórusban: az iszlám gimnáziuma és egyeteme a medressze, az iskola, meg a fő-fő iskola. És a bentlakás: a kollégium. Megérkeznek egy mecsethez.

— Ez az!

Ódon szép épület — a lakások a mecset hézagai, hajlatai, emeleti zugai. Amint lerakták holmijukat, int Residnek Bilál.

— Tiszteletünket kell tennünk a pírnél. Öt évet töltött Isztambulban. Vagy harminc évvel ezelőtt!

— Na persze! A rendfőnöknél! Biz én megfeledeztem róla.

A pír jóindulatú, szenilis, Isztambul-rajongó, kultúrsznob. Az ismerős helyek, melyek után érdeklődik, megvannak még, de egykori barátai valamenynyien meghalhattak, mert Resid nem tud róluk semmit. A pírral azonban sejtetni sem szabad, hogy ő is halálra érett:

— Minden barát és ismerős, midőn hallotta, hogy hozzád utazom, bölcs pír, üdvözetét küldte egy szálig, és hosszú életet kívánt valamennyi.

A beszélgetés meg a teázgatás vége ez:

— Mivel kívánod tölteni időd, ó hadzsi?

— Ha már az összes szentek sírját végigzarándokoltam, és mindnél-mindnél leróttam imámat, bölcs, régi könyvek után kutatok — ha könyvtárban, ott —, ha vásárok és kereskedések polcán, akkor ott.

A medressze ablakához csoszog az öregúr, s megmutatja, merre felé vannak az efféle kereskedések.

Még magyaráz és mutogat, Resid már az utcán siet a kimeredő, megaszalt mutatóújj irányába.

De vezérl egy hang is, reszketeg koldushang, végig a sikátoron, mely balladát, románcot vagy hősi éneket rezeget. Onnan jön a hang az utca, sikátor végéről, a tágasabb térről, a tágasabb tér torkából, a nagy vásárcsarnok kapuja mellől, a legalsó lépcsőről vagy a legfelső lépcsőről. És elhalkul vagy megszűnik, ha a kereső, siető idegen eltéved, rossz sarkon fordul be. De nyomban felhangzik, ha jó útra tér, s felerősödik, ha közelít a célhoz.

Diszes épület, csillogó (vagy romos, elhanyagolt egy kissé) és szép.

S odabent asztalaik, bódéik mellett a könyvárusok. Az írott szó, az írott betű kalmárai.

Az egyik: unott, a másik: álmosan ravasz, harmadik: türelmetlen, elhessegető. Van köztük ajándékozó kedvű, meg vallásosan alázatos is: a szent könyvek imádója. S olyik minden könyvet úgy érint, akár a szentséget.

Resid vastag fóliáns után nyúl (illusztrációk, szép szedések), kis, rongyos ponyvairatba lapoz bele, felcsillan a szeme. Amott az bőrkötésű. Nem érdekli, de megkérdi az árát. Resid elhűl.

— Ezen nem kell csodálkoznod. Ez többet ér, mint tíz teve. Azt a vacakot ráadásul adom.

Residet csak az a vacak érdekli.

— Holnap hozom a pénzt. Eladom tevéimet. Ezt a vacakot előre?

Bólintás.

Siet a palotába a Vezír. Már díszruhába bújt. Nyomában nyalkán a Basi léptet. — Árnyékukban Muhammed, az afgán.

A négy előcsarnok megfelelő helyén Muhammednek útját állja egy udvari tiszt (jaszaul) alabárdsorompóval, kardsorompóval, vagy éppen csak szétterjesztett karral.

— Hohó! Idegen.

Az afgán megbántottan sziszeg:

— Nem idegen! Igazhitű. És tudd meg, bagatir, a te parancsnokodnak én szállítom messze földről az álmok szép porát!

Megenyhül a jaszaul.

— Hasis? De most fölösleges tovább menned.

— Jelentést kell tennem egy veszedelmes kémről.

Nem is kell tovább hallanunk, mit mond, mit ad tovább társának ez a tiszt, s mint értesítik szájról szájra, teremről teremre a többi tisztek egymást, míg nem egyikük, a legutolsó, a legtekintélyesebb, a trónhoz legközelebb álló, oda nem hajlik a nagyúr, a kán (emír, szultán) füléhez.

A Vezír éppen befejezte öndicsőítő beszámolóját útja eredményeiről. Dicsékvő utolsó mondatát kettőbe vágja az uralkodó.

— Kémet hoztatok magatokkal?

— Nem tudok róla, felség.

— Resid a neve. Frengi!

— Ja! Resid?

— Hozzátok ide! Nem csak látni szeretem a kémeik kivégzését, karóba húzását, lenyakazását, de tudni is akarom pontosan, mivel kémkedtek az aljasok.

Int az őrségnek, két márcona jaszaul kiválik a csoportból, s elindul.

Egy másik medressze másik ablakából (Hiszen ez Bokhara!) mutatja a járást egy öreg kéz Residnek a könyvek csarnoka felé. De Resid, mintha szárnyra kapott volna (vagy a reszketeg ujjhoz nagyon is fáradt beszéd tartozott tán), már ott üget lent a macskaköves utcán.

S megint rá tud állni egy cikornyás, ódon dallamra, hogy el ne tévessze az utat. Halkul s erősödik az ének, aszerint, mennyire jár helyes úton a siető.

Ott a cél egy romos (mégis díszesen elhanyagolt, csillogó) épület.

A dal a legfelső (legalsó) lépcsőről elhallgat, egy alamizsnát kérő tenyér nyúlik az érkező elé.

S odabent sátraik előtt, kecskelábú, áruval megrakott lócák tövében az írott betű, a jelekkel telerótt papírkötegek kereskedői. Az egyik ravaszul unott, a másik csukott szemmel figyel a böngésző minden mozdulatára. Van, aki lépésről lépésre nyomában a kuncsaftnak. Az meg amott minduntalan csókkal illeti nagy buzgalmában az árut. Talán, hogy annál magasabbra verhesse az árat. Egy emberi arcokkal ékes könyv nagyon megtetszik Residnek, de félretereszti. Díszes vacak után nyúl, bele sem néz.

— Bármilyen árat kérsz ezért, megveszem. Nos?

A kereskedő számológépen dolgozik. Megkapja az eredményt. Mondjuk: 15. Látjuk is. Kimondja:

— Harminc.

— Tíz teve ára!

— Sokallod?

— De ragaszkodom hozzá, hogy a birtokodban levő bűnös ábrázolástól is megkönnyebbitsem egyébként jámbor lelkedet.

Mutatja a képeket.

— Az árus ijedten néz körül, szinte tukmálja a könyvet.

— Megyek, eladom tevéimet!

S viszi a kedve szerinti könyvet.

A bokharai palotában az Emír trónusa előtt éppen jelentést tesz egy nagyúr. Az Emír felrántja szemöldökével kéjenc arcának kéjenc homlokát.

Ha jobban figyeltünk volna, látnók, hogy a terem ajtajában Muhammed leskel befelé, két kitárt gátló kar mögül (dárda, szablya mögül).

— Tudd meg, a te parancsnokodnak a Szent Kába kötől én szoktam hozni a szép álmok porát!

— Hasis? Azt mondd, veszedelmes kémről tudsz?

S már súgja is a társának.

Egy díszes-daliás alak most hajlik az Emír füléhez.

Az Emír kéjenc ábrázata megnyúlik, szétlapul.

— Kém jött veletek?

— Velünk? Nagyméltóságod!

— Valami Resid nevű.

— Ja! Resid?

— Mielőtt végignézném a karóba húzását, felakasztását, kerékbetörését, szeretném megtudni, mit üzent a „barátom”, a király (a császár, a cár).

Egy fejmozdulat az ajtónállók felé, két fogddmeg (testőr, jaszaul, bagatír) elkülönül, tiszteleg, s kemény hátraarccal indul.

A pír szent agg keze utat mutat ismét egy másik (egy harmadik) ó műemlék-medressze erkélyéről.

S egy harmadik hősi ének (románc, ballada) kígyózik az utcában, magasan a házak teteje fölött. Resid úgy halad a dallam által, szinte nem is éri lába a földet. De amint rossz fele tér, egyszerre földre huppan, mint aki elfelejti a vezérlő dallamot, de addig futkos, míg újra pedzi fülét a melódia.

Rátalál: terecske mélyén, lépcsőszűkületben, útszűkületben: turbános lány ül. Maga a hagyomány, a szánnivaló, az alamizsnára szoruló, mintha senki nem figyelne rá, csak Resid. Pedig ez a tér most forgalmas. Sietős dolga van mindenkinek.

Az épület szinte vadonatúj a ragyogásban, pedig régi ez is, amint ódon a napfény is aranypikkelyein. Odabent néhány kisebb asztalkán zsidvásári mélyen, esett sorsú könyvárusok búslakodnak. Csupán egy duplaturbános igazi kereskedő trónol emelvényyszerű üzlete pamlagán — kávéét szüröcsöl éppen.

Akármin is legyen, de az ő portékája húzza magához a vevőt. Szembezőkően sok fóliás díszlik polcain — bőrbbe kötött aranyveretes, kapcsos remekművek. Ha közel hajolsz, könyvek sarkán kapcsokat látsz, a kapcsok láncba fogódzanak, s a lánc vége a szekrény falában. Aki tolvaj, itt csak vésővel kalapáccsal csenhet könyvet.

Mert az ilyen könyvek után még abban is felébred a birtoklás vágya, aki közömbösen tévedt ide, és semmilyen könyvtartalom nem érdekli máskülönben.

Am Resid, amint sorban megnyitja a csodalények tábláit, mindben fedez fel valami figyelemre méltót. Egyiken a betűk rajza, másikon az írás nyelve, harmadikon a papír avatag színe ragadja meg figyelmét.

A kereskedő azonban — kihörpintve kávéját, jelét adja: nem szeretem a szegényszagot az „áru” körül:

— Te kolduló dervis! Hallod! Neked szólok!

Ne érintsd keziddel a könyveket. Úgysem tudod megfizetni az árát!

Resid hátrateszi kezét, ám így csak a könyvek fedőlapját látja.

— Kezem tiszta, tiszteletre érdemes gazdag kereskedő, s ha nem érinti a könyveket, honnan tudjam, melyik méltó a megvásárlásra. Vagy talán nem eladók ezek a könyvek?

— Azt akarod mondani, te szegény dervis, ki a koldulók szerzetéből való vagy, hogy lenne elég pénzed akár egyetlen könyv megvételére is? Azonkívül tudsz-e olvasni? Ismersz-e egyetlen írást is? Mert nyilván nem tudod, hogy többféle írások vannak.

— Nem veszem zokon szavaidat. Ezt az örmény írással jegyzett munkát még akkor is szeretném átlapozni, ha félted a perzsa, arab és török műveket, alighanem magad is olvasgatód. De mit kezdesz a szanszkrit betűkkel? Ez meg itt tibeti. Néhány évtizede itt járt egy társam, Csoma Sándor, az effélék térítették le a fő útról.

— Nem ismerem.

Resid nevet. Izgatott a könyvektől.

— Tudod, mire gondolok, derék kereskedő. Tamerlánra és az ő könyvtárára. Amit ő hordott össze ide.

— Nem ismerem ezt az illetőt sem.

— Timur Lenket hívják így, fejedelmed ükapját!

A név hallatán a kereskedő tisztelgő mozdulatokat végez. Kissé unottan, de kötelességszerűen: fáradságosabb lenne elmulasztania.

— Áldassék emléke. De én semmiféle könyvtárról nem hallottam. Ha lett volna ilyen, ahhoz épület tartoznék, s az még könyvek nélkül is fennállhatna.

— Hátha leégett könyvestül...

— A könyvek eléghettek, rablók kezére is juthattak, de a kövek nem égnék el. S az épület alapjai máig hirdethetnék Timurlenk nagy nevét.

— Ezt a könyvet akarom megvenni, meg ezt. Tudom az árát, de csak holnap jutok pénzhez.

— Holnap lássam homlokodat, hadzsi.

— Ezekből a kidobni való selejtekből adnál-e holnapig kölcsön egyet, hogy mécssem mellett általa dicsérhessem Allahot?

A kereskedő arca kérlelhetetlen keményre torzul.

— Itt nincs kidobni való selejt.

Másik uralkodó, másik Vezír, csak talán a palota belseje hatalmasabb, mert nagyobb országhoz tervezték hajdan.

Az uralkodó mellén összefonja karját, úgy néz le ablakából katonáira, akik rabokat hajtanak az utcán.

— Lázadók! Vesszenek! — toppant az uralkodó, majd váratlanul a Vezírhez fordul. — Katonáink vérzenek az egyik kapu előtt, a másikon meg hasiscsempészek és kémek lopakodnak utcánkon!

— Igen, Emírem! De a hasiscsempész nekünk dolgozik. A kémnek pedig Hadzsi Resid a neve.

— Tehát tudsz róla!?

— Tudok, Emírem. Azt hazudja, hogy mollah.

— Ne a foglyokkal együtt. Külön végzünk vele.

A Vezír búcsúzólag tiszteleg.

— Várj. Hozasd ide. Kifaggatom.

— Megkötözzük.

— Hívasd ide az összes papi bölcseket. Azok majd kiforgatják. És... ne kötözzétek meg. Azzal majd a bakó előtt is ráérünk.

ÁRVERÉS

A medresszében együtt tanyáznak a hadzsik. Tisztálkodnak, testi holmijukkal foglalatoskodnak. Egyedül Resid olvas.

— Két testőr lép be.

— Szalam.

— Szalam.

Körülnéznek. Egyik az ajtóban marad, a másik körüljár a tágas háromszög alakú szobában. Megáll Resid előtt.

— Hadzsi Resid? Kém és frengi?

Resid felnéz. Ujját a lapok között hagyva becsukja a könyvet.

— Nem kém és nem frengi. Csak hadzsi Resid.

Nyugodtan olvasni kezd. A könyvből szól ki:

— Ha szükséges, indulhatunk.

— Indulunk.

— Nem bilincselünk meg.

— Ne próbálj megszökni!

— Eszem ágában sincs.

Bilál, noha nem most határozta el, sietve kaftánjába bújik.

— Veletek megyek!

A testőrök csodálkozva csóválják fejüket. Nevetnek.

— A te bajod.

Lépcsőkön haladnak lefelé. Elöl a két hadzsi, hátul a két jaszaul. Resid próbálja eltéríteni Bilált szándékától.

— Veszedelmet vállalsz, hadzsi. Minek?
— Veszedelmet vállaltam, Resid, amikor csatlakoztál hozzánk.
— Most az kell kérdezniem, miért akkor is?
— Mert embernek ismertelek meg, és még valamiért, első tekintet után, de arról most röstellek beszélni. Remélem, szólhatok róla hamarost.
— Kíváncsi vagyok erre a szóra, nemcsak azért, mert engem érint, hanem mert tőled származik.

A testőrök elunják, hogy semmit sem értenek a társalgásból.

— Pofa be!

Bilál nem tud mindjárt engedelmeskedni.

— Bízom a kiszmetben és Allahban, hogy visszafelé ketten tesszük meg az utat.

— Pofa be!

A trónteremben minden korú és rangú papok: ülemák veszik körül az elfüggönyözött trónt.

Az ajtóban egy rablószerű nagy testőrtiszt megfogja Resid nyakát:

— Az angyalát! Ippeg máma felejtettem otthon a torokmetsző késemet meg a nyúzóbicsakomat!

A két jaszaul karon fogja Residet, úgy segítik a trón elé, Bilál lemarad kissé.

Resid a főhelyen áll, ez a kedves vendéget s a vádlottat illető hely. Különbséget nem lehet tenni ebben a pillanatban.

A függöny felgördül, a kán bal karjával selyembársonyszerű gömbölyű párnára támaszkodva, jobbában rövid arany kormánypalcát tart.

Zene indul.

Resid hangját halljuk.

— A megszabott udvari szertartáshoz képest fölemeltem kezemet, ugyanazt tették gépiesen a jelenlevők, s a kán maga is, mintha egy kicsit csodálkozva tán, hogy erre kötelezem őt, s elmondtam egy kurta szurát a Koránból, egy-két pap mintha fejét csóválta volna. Azután két *Allahumma szallát* és egy szokásos imát, amely *Allahumma rabbunával* kezdődik és az általános ámen-nel és szakállsimogatással fejeződött be, midőn a kán még fogta szakállát, mindenki ezt kiáltotta: — *Kabul bolgaj!* — vagyis: — Hallgattassék meg a te imád; kétféleképpen folytathattam: mint gyanúsított; vagyis kém, vagy mint a hitben járatos hadzsi, Isztambulból. Ez utóbbi szerint viselkedtem: az uralkodóhoz közeledtem, ő pedig odanyújtotta nekem kezét (arca csodálkozásán még mindig látszott, hogy ezt sem akarta az elébb). Sőt a *muszaféha* gyakorlásával, a Korán előírása szerint váratlanul kitért kézzel történt kölcsönös üdvözlésünk. (Most percekig a kémgyanú fel sem merülhet!) Ekkor haladéktalanul hátra kellett húzódnom néhány lépést (a kán kezének érintését dervisként sem illett tovább élveznem). S a kánnak kellett megszólalnia:

— Mi a célja utazásodnak, hadzsi? Mi a véleményed a turkománokról, az üzbégekről? Nem okozott-e szenvedést a nagy sivatag? És Khiva, az ősi város, vajon hogy tetszik?

A válasz szinte egyszerre hangzik el a kérdéshalmazzal. Válaszhalmaz:

— Látni akarom a kánság áldott földjében nyugvó valamennyi szentnek a sírját. És a kánság népei olyanok nékem, mintha testvéreim volnának. A nagy sivatag Allah rendelése, hogy csodálatosabbá tegye Khiva szépségeit, amelyeknek párja a világon nincsen.

— El vagy-e látva a szükséges kellékekkel?

— Egy dervis nem gondol földi javakkal. A szent lehelet, amelyet píreimtől kaptam, képessé tesz, hogy 5—6 napig táplálék nélkül életben tartson. S egyéb kívánságom nincs, mint az, hogy 120 esztendeig éltesse az isten öfelségét.

Helyeslő felkiáltások, ámenek, szakállsimogatások.

A kán, mintha némi kajánsággal szólna a papokhoz.

— Kérdezzétek a messziről jött hadzsit hitünk dolgai és szépségei felől.

Tanácsstalan, gyáva hallgatás, összesúgás. Resid hangja:

— Éreztem, nekem kell szólanom, de nyomban. És kérdéssel, kérdéssel! Míg ocsúdnak.

— Tiszteletre méltó és bölcs khivai ulemák. Öröm számomra, hogy a hit kérdéseiben éppen töletek kaphatok tanácsot. Mert tudván tudva is a tant, sokszor összezavarja az elme azt, amit Allah rendelt, azzal, amit csupán bölcs emberi elme javasol. Hányszor hallottam Mekkából jövet: a *Farz* és a *Szunna* közt ma már nem kell különbséget tenni!?

Általános felzúdulás.

— Ugye! Ugye! És már olyasmik is hangzanak el tekintélyes ajkokról, hogy hovatovább a *Vadzsi* és a *Musztahab* is odáig emelkedik, hogy...

Itt a felzúdulás olyan erős, hogy elég, ha a sok hang közül a kifelé tartó Tadzsik kereskedő (karavánismerősünk) szavára figyelünk, melyet távozóban Bilál felé ejt az ajtó közelében.

— Sajnos, nem maradhatok tovább! Egy fontos árverés kezdődik. Ott kell lennem. Titeket is érdekelne pedig!

A könyvcsarnokot rabszolgaárverés céljára ürítik. Kemény, közönyös vásári biztosok. Vagy három asztalnál írkokok deftereket készítenek az árverés „anyagáról”.

— Tulajdonos neve. A rabszolga neve és neme. Ide csak a nőket lajstromozzuk, hányszor mondjam. Menj amoda vele, ha ezerszer házastárs is. Férfi az férfi, nő az nő. Húsz éven felül egy izmos férfi többet ér akármelyik asszonynál.

Ott áll a sorban Hüszzejn is. Fogja Hajdgu bilincset. Mindketten elszántak, szótlanok.

— Nem gondoltad meg?

Hajdgu hallgat. De érti, mert megingatja fejét.

A trónteremben teljes a kavarodás. Az ulemák csaknem egymásnak esnek a tantételek, a tanítások és a törvények sorrendje körül.

Nem lehet érteni szavukat.

A kán fejét csóválja, bosszankodik, nevet, sűg valamit a Vezírnek, Resid fele bök, s összehúzza a függőnyt.

A Vezír kilép a függőny alól Residhez.

— Hűsz aranyat s egy erős szamarat ajándékoz neked őfelsége.

Bilál hallgatódzik.

— Allah meghallgatta imámat.

— Ha megkaptam a pénzt, azonnal megvásárolom a könyveket.

Bilál nem tud lelkesedni a tervért, de nem akarja helyteleníteni sem.

— Tudod, mit fűllentettem a könyvárusoknak? Hogy eladom a tevéimet, s megyek a pénzzel.

A könyvkereskedők a vásári biztosok előtt rimáncodnak.

Legalább a csarnok egyik sarkában túrjél meg bennünket.

— Nem piláf ez, és nem halva és szörbet, hogy az utcára menjünk vele.

— A könyv az egy kicsit szent áru, uram, azt véd eszedbe!

— No, azt a sarkot megtarthatjátok. Nem bánom. Tadzsik kereskedő Hűsszejn mellett áll, de az asszonyon a szeme.

— Kifizettem helyetted a koporsót, nem haragudhatsz rám.

— Nem haragszom.

— Nálam jó helye lesz.

— Nem érdekel.

— Előfordulhat, hogy nem akad más pályázó. Az asszony már elműlt harminc is. És megkapom a kikiáltási áron.

— A te bajod.

Ott lebzselnek a kísérok is. Hajdguł nem néz fel a Tadzsikra.

Másik palotában, másik uralkodó. Nem papok, inkább katonák lesik, mi lesz Resid sorsa. Az ajtóban, mintha a hóhér ólálkogna éles szerszámmal, tette készen — unottan.

Bilál borzadva húzódik el mellőle.

Resid gondolkodó hangja:

— Teremtő isten! Azt hallottam, ez a szadista örűlt verseket ír.

Az uralkodó hármát koppant jogarával, mély csend támad.

— Elmondtad fohászaidat, áldásaidat. Szurákot énekeltél. És hallottuk, az Allahumma rabbunával végezted, hogy megsimogattasd a szakállamat. Hohó! Tudod hol van a Rigisztán?

— Itt a palotád előtt. A gyönyörű tér.

— Ahol gyönyörű kivégzések szoktunk tartani! Hát idefigyelj, te kém! Apró papírszeleteidre mit szoktál felirkálni? Megmondom. Amit kikémleltél. Hogy elvihesd megbízóidnak.

Morajlás! Szörnyűlködés.

— Há? Erre nem tudsz felelni, ugye? — Resid sóhajt. Széttárja karját.

— Mit tagadjam, nagyuram, bármennyire is szégyellem. Verseket írok papirkáimra. Költő vagyok, de csak magamnak.

Ez most másféle morajlás. Az emír mintha sarokba szorult volna. De nem, mégsem.

— Hohó, barátocskám! Ezt bárki mondhatja, bizonyítsd be. Elő egy cédu-lát, s olvass fel róla valamit.

Hízeglő nevetések az „óriási” ravaszság hallatán:

Resid lassan, méltósággal kaftánja mélyére nyúl, papírszeletkét keres elő, maga elé emeli, s tagolva olvasni kezdi, vagyis úgy tesz, mintha olvasná:

— Szeretem én langy május-reggelen
A permet-esőt, mely gyéren aláhull,
Csillámfonalkint, a dörgéstelen,
Napszúrte felhők tiszta fátyolárul,
Midőn a tájnak élénk zöldje lenn,
A szőke fényű légből visszahárul
És sárgászölddé lesznek a sugárok,
Melyekben a kelő nap átszivárog.
Szeretem a szép hölgy szemét, midőn
Egyszerre könnyet hullat és mosolyog.
S a még le nem simult bánatredőn
Félénk örömnnek kétes lángja bolyg.

Az emír szeme — jól látható — könnybe lábad. Egy szigorú gyors intés.

— Távozzatok!

Pillanatok alatt ketten maradnak.

— Nem szabad tudnia és hallania senkinek: én is költő vagyok, barátom! Látom, meglepődsz. Pedig természetes! A kormányzás kegyetlen feladatai elől lelkem szeret a költészet mezejére visszahúzódni. Kérlek, hallgasd meg néhány költeményemet, és tedd bírálat tárgyává.

A csarnokban. Bokharai vásárcsarnok ez, de a rabszolgapiac személyzete, áruja szinte szálíg ugyanaz, mint Khivában. Csak a sarokba szorított könyv-kalmárok lázadoznak tán egy kicsit erősebben.

- Egy bűdös rúpiát nem fogunk árulni ezen a héten.
- S ez a sok pocsék rabszolga bebűdösíti az egész környezetet.
- Ném csoda! Hagymát meg rozskenyeret zabálnak.

A vásári biztos Hüsszejnt kérdi:

- Tehát mennyi legyen a kikiáltási?
- Hatvan tilla!
- Nem lesz sok egy kicsit?
- Ennél alább nem adom. Inkább megölöm. — Tadzsik súg a biztos fülébe.
- Nyugalom. Vevő vagyok rá.

A fejedelem jogarával ütögeti a márványt, miközben tagoltan, értelmesen adja parancsát az ítélet-végrehajtónak, aki nagyon kedvetlenül támaszkodik kardjára.

- Ismételd a parancsodat.
- Ötven tilla a hadzsinak, meg egy fiatal, izmos háttas számár.
- Értettem.

Tiszteleg. Int Residnek a hóhér. Megfordul katonásan, s indul. És kacsint. Az ajtón kívül:

— Átkozott rossz napom van. Legjobb lett volna, ha beteget jelentek mára.

A csarnokban a karaván egész alja népe figyeli Hajdgul áruba bocsátását. Az állványra most tuszkolják fel. Hüsszejn ott áll mellette védőleg és kegyetlenül. S mint kikiáltó. Mert az áru értékeit csakis ő fedheti fel, ő, aki ismeri ezeket az értékeket.

— Hatvan tilla a kikiáltási ára, igazhitűek. És nem sok, mert ennek még olyan kemény mindene, mintha lány volna. Hogy harmincéves, az semmi. De már három gyermeket szült. És még tud szülni legalább tízet. Vagy talán húszat is. És a munkája! Ha ez elkezd dolgozni, ég a munka a keze alatt. Úgy dolgozik ez reggeltől estig, akár egy állat.

— Mutasd a karját! Elég vastag.

A kar megmutatása.

— A farát! A farát! Elég kemény?

Tapogatózás, rásuhintás, által a far bebizonyítása.

— Az emleit, az a fontos.

— Igen, igen a csöcsit!

Nagy nevetés. Hüsszejn egyetlen mozdulattal letépi Hajdgul fél melléről a ruhát.

A szamarkandi emír hangja kérlelhetetlenül metsző.

— Azt állítod, hogy világvándor vagy. Megnevettetsz. Ezzel a termettel? Látom, botot is használsz, mintha bicegnél is, világvándora! Szép kis hazudozó!

Éles, felizgató, kétségbeejtő nevetés. Resid meghajtja, majd felemeli fejét.

— Legyek áldozatod, takhszír, azaz nagy jó uram!

Én, szegény világvándora... De bocsáss meg, ha emlékezetedbe idézem dicsteljes ösödöt, Timur Lenket, nyugodjék békében. Ő nevében is viselte azt a hiányt, amellyel te engem íme vádként illetsz, ő sánta Timur volt! És így lett világhódító, sántán!

Mi vagyok hozzá én, egyszerű világvándor!

Az emír tapsol.

— Jól feleltél. Hatvan tillával jutalmazom utadat, úti szükségleteidet.

Resid repül:

— Bilál, drága Bilál, repülök a csarnokba, megveszek egy kocsiderék könyvet.

Tömeg állja útjukat. Katonazene. Odalent szabálytalan menetelés. Megállnak Residék is. Odafigyelnek.

Resid a zene ütemét veri: talpával. A koppanások odarántják az emír szemét. Arca elkomorul. Jelt ad felemelt, tiltó kezével. Zene és az utcai menet nyomban elhallgat, megáll.

— Resid! Gyere vissza!

— Én? — kérdi előbb Biláltól halkan, aztán az emírtől fennhangon — Én?

— Nem te vagy Resid?

— De én vagyok.

A legjobbra s a legrosszabbra készen viassasompolyog a trónus elé. De inkább rosszat sugall sejtelme, mint jót.

— A zene!

— Mi van a zenével, fényességes?

— A lábad úgy mozgott, mint a zene.

— Nem értem szavad nyilának útját, takhszír.

— Ezeket a zenészeket európai tanítók képezték ki.

— Lehet, uram.

— Ennek a zenének a mozgására egyetlen katonám sem tud lépni! Pedig már hatodik hónapja mindennap fújják, fúvatom nekik. Még most sem érted?

— Még most sem.

— Nem tudsz róla, hogy a lábad mozgott?

— Nem, uram.

A hóhér megjelenik Resid mögött.

— Sikerült szereznem egy nyisszantó bicsakot.

Övébe szúrja a kést.

— Fecsegsz, mint egy vénasszony. Éppen csak hogy fátyolt nem viselsz!

A hóhér vigyázzba vágja magát.

— Értettem! Hatvan tillát a kincstárból a hadzsinak, s az istállóból egy fehér útszamarat.

— Várj! Ide figyelj, hadzsi. Hallottál és tudsz egyet-mást ükapámról?

— Hallottam és tudok.

— Ezt a palotát egy arab építette neki. Timur háborúba indult. Az építő szemet vetett Timur egyik asszonyára. A palota elkészült. Időre. És Timur is időre érkezett. S még aznap észrevette a bűnt. Az asszonyt beásatta. Az építőt pedig a toronyba záratta a nyakazás előtti napon. Tudod, mi a hűtlen asszonyok sorsa.

— A megkövezés.

— Ha van kő! A kemény hant még rosszabb. Az mocskol. Vakít. Engedte a fátyolát! S hol van ez a kémkedéstől!

Residnek most szólnia kell a sorsáról akkor is, ha semmit sem tud az arab építő dolgáról.

— Szabad az ember, akinek lelke a világot elhagyja, elhagyhatja, még mielőtt a világból ő maga, a teste elindult volna.

Az emír elgondolkozik.

— Igen. Ezt helyesen mondod. S eszerint menekült meg ükatyám elítélte is a kincstár tornyából. Elröpült Mekkába.

Resid fejet hajt.

— Még tudnád tenni ezt, hadzsi?

— Ha kényszeritenél, takhszir. Képzeletben máris megtettem.

Egy pillanatig a szőnyegecskén, melyen áll, lebegni kezd fölfelé Resid. Az emír sóhajt.

— Vigyázz! Én mindent megtudok! Nehogy rossz híred halljam!

A hóhér megint kését igazgatja.

— Te pedig tedd, amit parancsoltam.

— Értettem.

Elöl a hóhér, mögötte Resid. Zárt udvarokon haladnak át. Az örök mindenütt ajtót nyitnak előttük és zárnak utánuk.

Fal mellett türkmén hadifoglyok, toprongyosan, kiéhezve. A hóhér láttán reszketnek félelmökben.

— Türkmén rabok! Kifosztották az emír legnagyobb karavánját, és legyilkolták.

A legelszántabb türkmén lép egyet.

— Nem gyilkoltunk, csak a ruhát vettük el.

A hóhér gúnyos. |

— Csak a ruhát?

— Meg az ennivalót.

A hóhér villámgyors mozdulattal odadöf. Hasához kap a türkmén, hőrögre eldől.

Továbblépnek.

— Kétezer emberünk megfagyott és éhen halt.

Hosszú udvar, akasztófákkal. Némelyik üres. A hóhér nagyot mordul az udvarparancsnokra. Az gyors igyekezettel rabokat vonzol az üres fák alá.

Mennek. A következő teremben nyakbilincsekkel összekötözött 10—12 éves fiúk. Csörög a lánc, amint feltápáskodnak.

Udvar következik. Magányos akasztófa.

Szerelmespár. Meztelen arcú nő, szemével még most is a férfin csüng.

— Nem ő volt a bűnös! Én kérleltem!

Egy pribék elrántja a kötelet, a férfi már odafent vonaglik. A nőt gödörbe lökik. Turbános vén emberek, kezükben hantokkal már erre vártak.

A nő zokog, jajveszékél.

— Csak sokat rikoltozz, mindjárt elnyisszantom a nyakad!

Az asszony elhallgat. Az ítélet-végrehajtó szolgák már derékig földbe temették.

— Kíváncsi vagy rá, hadzsi? Megvárjuk.

— Nem, nem. Siessünk innen.

Haladnak a kapu felé. Csak hallják a sikolyt. A hóhér most komótosan lép. Visszafordul. Az asszony felismerhetetlen véres, szétomló kemény göröngyök tömege, piszka alatt.

A következő udvaron turbánjuktól megfosztott hét türkmén aggastyán összeláncolva.

Az udvarparancsnok valami harsány kiáltással figyelmet parancsol, és a hóhér tiszt elé szökkenve jelent.

— Reád vártunk, bagatír.

Metsző pillantás a rabok felé. Mintha Resid ott sem lenne.

— Helyes. Tehát megérkeztem.

Ütemes, dallamos parancsszavak.

A rabok, amint egymásba fűzött bilincseiktől mozogni képesek, lehuppannak a földre, majd hanyatt vágják magukat.

Fejtől odahajol mindegyikhez. Előbb a maga törét rántva ki övéből, aztán a vezénylő pribékét, az első szakállas vén két szemét egyszerre döfi ki.

A hóhér gyors mozdulatokkal dolgozik.

Az áldozatok tudják, mi vár rájuk. Nem tiltakoznak. De mind másképpen viselkedik. Egyik sóhajjal, másik némi rándulással, a harmadik zokogva. Van, aki rövid üvöltéssel.

A hóhér az utolsónak szakállába törli meg a maga kését.

— Nem tudtok meglenni nélkülem!

Int Residnek.

— Alig állsz a lábadon! Hé!

— Sok itt a kapu.

— Az egyszer igaz! S még szerencse, hogy nem bicsak nélkül indultam el a palotából. Szégyenszemre. Na, megérkeztünk.

Lakattal, kulcsokkal zárat, vasajtókat nyit. A kincstár.

Zacskókat méreget tenyéren a hóhér.

— Ez annyi lesz. Fölösleges megszámolnod.

Elgondolkozik.

— Miről is volt szó?

— Fehér számról.

— Igen? Én toronyról hallottam.

Resid megdöbben. A hóhér megindul a torony körlépcsőjén felfelé. Követni kell. Odafent gyönyörű kilátás.

— Na?

— Ez igen.

— Az arab építő innen röpült el Mekkába.

Resid pislog. Kulcsait megcsörrenti a hóhér.

— Ha rád zárnám a vasajtót, el tudnál röpülni innen?

A csarnokban ragyogás: Hajdguul áll az emelvényen, derékig mezítelenül. Az árverés tart, óreá licitálnak. Most a Tadzsik kiáltja:

— Hetven!

— Először, másodszor.

Egy gúvadt szemű mészáros:

- Hetvenegy!
- Először ...

Mindig a Tadzsik válaszol ilyenkor.

- Hetvenöt!
- Először, másodszor ...

Egy paposan félénk, nyúlánk, ősz aszkéta, szakálltalan, halk.

- Hethenhat.
- Először ...
- Nyolcvan.
- Először, másodszor, har ...

Dühös a mészáros, szeme falja az asszonyt.

- Nyolcvanegy!
- Először ...
- Nyolcvanöt!
- Először, másodszor ...

Nem tudni, mióta követi az árverést Resid. Hangja fojtott, elszánt.

- Nyolcvanhat.

Nem lendül a kalapács sem, mindenki az új alkuvó felé fordul. Még Hajd-
gul is. Eddig egykedvűen állt, a levegőt nézte, a semmit, emelt fejjel. Most
Residre tágul szeme.

- Először, másodszor.
- Kilencven!
- Először, másodszor ...

A papos férfi utolsó kísérlete.

- Kilencvenegy.
- Először ... másod ...

A nyúlánk, szelíd aszkétás arc lecsuklik. Keze az erszényt zsebbe süly-
lyeszti. Távozik. A kapuból visszafordul. Könnyét törli.

- Először ...
- A mészáros üvölt:
- Kilencvenhat.

Hajdgul félni kezd. Segélyt kérő pillantás Resid felé. És reménykedő is.

- Először.

Resid fürge.

- Kilencvenhét!

Morajlás.

— Száz!

A mészáros:

— Százegy!

Resid:

— Százkettő!

Tadzsik:

— Százöt!

A mészáros odavágja a bukszáját. Saját karjába harap.

Resid:

— Százhat!

Hüsszejn most érti meg, hogy perceken belül elvesziti feleségét. Esdve néz fel rá. De Hajd gul hol a Tadzsikra tekint borzadva, hol Residre, vára-kozóan.

— Száztíz!

Hüsszejn nem bírja tovább.

— Elég! Elég! Elég! — üvölti, s felkapaszkodik az emelvényre, egy köpenyt vet a félmeztelen asszonyra, felnyalábolja és elfut vele. Hajd gul hiába kapálódzik.

BÚCSÚZÁS — VÍZPARTON

Vízpart, folyópart, zöldellő tájban.

Bilál tereli Residet:

— Erre, erre.

— Nem mindegy? A búcsúzás mindenütt szomorú.

— Most hallgasd meg, amit rösteltem eddig előtted, miért vállaltam a veszedelmet, s a veszedelemmel téged.

Resid csodálkozva és kérdően hallgat.

— Én tudom, mi után kutatsz. Neked nő kell. Te magadhoz való asszonyt keresel a világban. Ez bebizonyult az árverésen is.

Resid nem tiltakozik. Hallgat. Vár.

— Gyere hozzánk. Nálunk nagyon szépek a lányok. És olcsók. Jut minden ujjadra kettő.

Resid elhárítólag legyint.

— Tudom, nálatok egyetlen feleség a divat. Az sem baj.

— Az utam, hadzsi. A célom, a feladatom! Nem tudhatod!

— Sejtek egyet-mást. Amerre haladni készülsz, ott most háborúk dúlnak és járványok.

— Mindig a járvány. Így volt Csoma Sándor idejében is.

Bilál ettől egy kicsit megtorpan. Koncentrál. Nagyot fohászkodik.

— Barátom! Van nekem egy leányom. Őt első pillanattul kezdve neked szántam.

Residnek földbe gyökeredzik a lába.

— Mielőtt megtisztelő szavaidra válaszolnék, kérlek, beszélj még róla.

— A legkedvesebb feleségemtől született és mindenképpen a legkedvesebb leányom. Nagy boldogságom volna, ha unokáim atyja te lennél.

Resid sóhajt.

— A vételár, magunk között szólva, egészen jelképes lesz. Igazából ingyen adom hozzád, sőt, de ezt senkinek se áruld el majd, vagyonomból tetemes részt kaptok!

— Az ott valami rév! Igaz?

— Igaz. Oda tartanak a mieink is.

Resid szeme az innenső parton jár. Csakugyan, amott ballagnak szerény málháikkal a hadzsik.

Bilál szeme azonban a túlsó parton kutat. Messze közeledő asszonycsapat.

— Ti átalmentek a folyón, Bilál?

— Átal. Igen. És ez a te válaszod milderre, amit mondtam?

És Resid így emlékezik vissza arra a pillanatra:

— Talán legnehezebb ideje volt életemnek. Nemcsak hálával tartoztam Bilálnak, szerettem is őt. Megbántani nem akartam. És rémület fogott el, hogy meg kell bántanom. Egy kibúvó van: ha csatlakozom hozzájuk. Az ismeretlennek minden változata vonzott, csak az az egy nem, hogy ismeretlenül jegyez-zek és vegyek el valakit.

— Tehát ez volt az utolsó szavad?

— Nem, nem! Bocsáss meg, Bilál, nagyon elgondolkoztam. És éppen arról, amit hallani akarsz. Lakik bennem egy tulajdonság; vagyis inkább kívánság: ismerni akarom azt, akit feleségül veszek. S ha odautazom veletek, és nem venném el a lányodat, úgy érzem, nagyon megbántanálak. Ezt azonban nem tenném, hanem akkor aztán már elvenném feleségül őt, de nagyon boldog-talanná lennék. És ezt nem akarom. Megérted?

— Meg.

És Bilál nem szomorú, mosolyog.

— Gyere, Resid.

Odaérnek a komp kikötőjéhez, ahol már pihennek a hadzsik. Nem jönnek közelebb. Tudják, miről beszélget a két okos.

Bilál a messzi túlsó partra mutat.

— Ott azt az asszonycsapatot látod?

Resid bólint.

— A mieink jöttek elénk. Köztük van az én lányom is. Nem tud semmit szándékomról. Szállj csónakba, és keresd meg őt a többiek között.

Ehhez már nem kell magyarázat.

— Ezt aztán megtagadni nem lehetett. Csónakba szálltam. Egymagam. Bilál intett, hogy senki ne kövessen. Amint kikötöttünk, a nők még nem értek oda. Lassan elébük mentem. És amint közeledtek, a nagyon szorongató rossz érzésembe kellemes izgalom vegyült. Mi történik, ha elsőre ki tudom választani Bilál kedvenc lányát — a menyasszonyomat? Hogyan döntök akkor? A közeli boldogság lehetősége szinte feldúlt. A nők észre is vették rajtam ezt a (talán előnyös) változást, amikor rájuk köszöntem.

A nők megállnak egymás után, s karéjba Resid elé gyűlnek.

— Addig nem találkozhattok szeretteitekkel, amíg nem beszéltem veletek.

Beszélni? Egy kis kuncogás. A nők egy része fátyolt visel, feredzsét. A fiatalabbak bátran mutatják kíváncsi, nyílt arcukat.

— Osztán mért ne beszélhetnénk velük?

— Itt az a törvény.

— Az más! Azt nem tudtuk.

Resid sorra veszi őket. Azonos viselet mellett is, mennyi változatosság! S egyazon fajta leányai közt mekkora különbségek!

A kendők megkötésének más-más módja egészen eltérő jelleget ad két ikerarcnak is.

Három olyan akad, akit gyanúba vesz, mint jövődöbelijét.

Fekete, sudárnövésű, amikor reánéz Resid, még arca szabad részét el-takarja.

— Nálatok a leány fedetlen orcával is járhat, s még a túlpartról láttam, világított arcod!

A leány egyetlen oldással leengedi fátylát.

— Kinek a lánya vagy?

— Ferháté!

— Isten éltesen.

Szemében a köszöntés. Két idősebb asszonyfej után a második leány szinte a pillarebbenésre gyújtja ki arcát. Milyen más ez! Csupa jókedv lesz.

— Szeretsz nevetni?

A felelet is egy kis nevetés...

— Ki lánya vagy?

— Szillahé, Hadzsi Szillah az apám! Ismered?

— Ismerem.

De már megy is tovább a tekintet, s elmarad a halk kuncogás nyomában. Resid ezt gondolja:

— Esküdtem volna rá, hogy a *harmadik* lesz az igazi. Hiszen valahogy úgy is jártam-keltem köztük, hogy az a legszebb, az maradjon harmadiknak.

Egy kicsit még játszottam szerencsémrel, sorsommal, s az apróbb termetűeken átsiklatva szemem, megkérdeztem:

— Aki feredzsét hord, az mind asszony?

A nevetés jelezte, hogy nem. S a nevetések tövise s a pillantások szálkái egy irányba szúrtak. Magam is odaléptem. Fátylán átsütött a lehelet. Nos? De ő csak a fejét rázta, hogy nem, s ki is mondta igen szép hangon:

— Nem akarom.

Volt valami megrendítő ebben az egyszerű tiltakozásban. Csak biccentettem, s ahhoz a leányhoz fordultam, akit magam hagytam harmadikul. Csalólóközi típus.

— Nem félsz?

— Nem szoktunk. Még akkor sem, ha apánk nevét tudakolják.

— Nemcsak büszke, kíváncsi is vagy.

— Valamennyien kíváncsiak vagyunk.

— Csak te ki mered mondani.

— Ezt valamennyien ki merjük mondani.

— Csak teneked eszedbe jut, hogy kimondjad.

A lány megérezte, mi az a bekerítés. S nagy elcsöndesülésükben, mintha a többiek is megsejtették volna: férfi választja a nőt. *Valakit* örökre kiválasztanak.

— Úgy lehet, amint mondod. De nincs abban semmi.

A kovács lánya vagyok. Abu Bekr-Ibn Tufail-é.

— Nem folytathattam a beszélgetést. Hogyan magyarázom meg Bilálnak, hogy a kovács leánya miatt tartok mégis velük. A lefátyolozotthoz léptem ismét.

— Nem akard, hogy ismerjem arcod? S ha neved kérdezném, válaszolnál?

— Ha kérdené.

— S ha kezemmel venném le fátyladat, akadályoznád?

— Hogyan tenném, hiszen lány vagyok.

Resid a leány fátylához nyúl.

És akkor olyan szégyen ért, amelyet soha sem éreztem azóta sem. A következő percekre meg is bénított. Annak a lánynak nagyon szomorú arca volt. Nem mondanám, hogy csúnya, mert a hangja annyira kellemes és lágy. Látom arcán a csalódást, amelytől ő meg akart óvni.

— Nem merem kérdeni atyád nevét.

— Mért nem? Megmondhatom.

És mondott egy nevet, annak minden betűje különbözött Bilálétól. Mit tettem mást, keze után nyúltam, hogy legalább férfiként megszorítsam, de olyan kecses volt a keze, megcsókoltam. Ettől a mozdulattól aztán végleg megzavarodtam, s amikor két kislány csimpaszkodott belém, s valami emléket kunyeráltak, az egyiknek zavaromban egy magyar hatost ejtettem a markába, amit még az átkeléskor leltem egyik üresnek vélt zsebemben. De a másiknak

igazán nem tudtam mit adni — ujjaimmal meghúztam gyönyörű vastag szemöldökét, s egy laza ötlettel barackot nyomtam varkocsos fejére.

Erre aztán valamennyien ujjongtak. (Talán egynek kivételével, aki még mindig jobb keze fejét nézte.) Vissza is magam hajóztam.

Bilál halk szóval félrehúzott, amint partra léptem.

— Hogy tetszik?

— Nem találtam meg.

— Hiszen szóltál is vele.

— Azok mind másnak a lányai!

— A legutolsó, akinek barackot nyomtál a fejére.

— Az még gyermek!

Bilál elszomorodik. De nyomban belátja:

— Te másképp gondolkozol. S igazad lehet. Négy évig megőrzöm számodra.

Ezzel el is lehet búcsúzni. Bilál könnyezik. Resid bólint.

— Az a fő, hogy láttad.

Resid áll a parton, amíg átkelnek. Hadd induljanak el ők. Hosszú ideig figyelt az integetésekre, és viszonzta is mind. És látta, hogyan szakadoznak családokra nyomban, mihelyt a férfiak csapata találkozott a nők csapatával.

HAJÓN — ÉS ÁLMOK

Egy férfi verejtékező feje hánykolódik a párnán — ez a fej nagyon hasonlít Resid turbános arcára. De turbán nélkül. És szakála is ápoltabb a sivatagi szakállnál, még így verejtékes-kócos állapotban is.

Lehet azonban, hogy mindezt csak a párna teszi, kisméretű „európai” ágy-párna, amely először a gőzhajók személykabinjaiban honosult meg, aztán a vasúti hálókocsik keskeny ágyaiban.

Turbán, kaftán és minden egyéb dervisszerszám a csomagban. Fogason európai kabát függ. Az 1860-as évek divatja szerinti szabás.

Talán csak az álomlátások után kellene közölnöm, hol fekszik lázasan ez a férfi (mondhatnám, hősrünk), és hol álmodik. És ezért nem adom szájába a szót, mert kábulatában csak látomásokra képes, és ezek múltjára és jövőjére jellemzőbbek, mintha okoskodni engedném vagy akár magam okoskodnék helyette.

A Lloyd hajóstársaság egyik dunai hajóján fekszik, s gyötrődik az utas, ki vaseszélyesen világvándorának is szerette nevezni magát, de betegen s lázasan nemcsak a hajópincérnek szolgáltatja ki testét, hanem az asszociációknak is szellemét.

Első álma: Muhammed bizonyos porokat akar beleszórni teájába. Ez sikerül is neki, ami a láz magyarázata — álomban.

De saját labdacsait — tudjuk: sztrichin — (a perzsa határ német orvosától) elrejteti igyekszik, végső szorultságban becsempészné az afgán csészéjébe. Ez a csésze mocskos.

Vagy festékes? Itt az álom átcsúszik a szőnyegszövésre. Egyáltalán nem az a környezet, amelyben a szövést (Hajdguľ csele folytán) tanulmányozta.

A hasisszívó magyar tűzér határőrvámos dugja oda az arcát: — Repülő szőnyegről hallottál, földi? — Egymás mellé ülnek, és figyelik a lenti tájat. De csakhamar — hegymagasságon felül — a Káspi-tenger partján a hegyszoros! — és pillanattal később köd — köd.

— Hogyan vádolhatták önt kémkedéssel? — kérdi a felhők közül kilépő: Arany János — hiszen a kémkedésnek egyetlen feltételét nem teljesítette! — Visszatérőben, Teheránban történt valami? A követek?

Pincéruhában az összes nyugati követek bejönnek a kabinba: — Válasz-tanom kell, hogy melyik országnak adom el úti tapasztalataimat. Ez nemcsak pénz ér, ennek politikai jelentősége is van. Én értesüléseimet csakis a magyar kormánynak adom el. Nem, rosszul mondom, rosszul mondtam: odaadom.

Hatalmas kacagás, a diplomatafrakkot viselő pincérek röhögnek.

— Egyék kérem, egy kis joghurtot.

— Mit nevetnek ezen? — kérdi Arany Jánostól.

Egészen világos a kép: a Magyar Tudományos Akadémia egy szobácskájában történik.

— Értse meg, barátom, Magyarországnak többé semmiféle kémjelentésre nincsen szüksége. Ez a nemzet többé nem kémkedik senki ellen. Csak magával törődik.

— Ezt örömmel hallom. De vajon igaz-e?

— Ha ez így van — bolyong egy keleti város utcáján Resid —, ha ez igaz, akkor minden megszerzett tudást el lehet adni másnak, más országnak. Nem abszurdum ez?

— Egyék kérem, néhány kanál joghurtot!

— Ön nevetett rajtam.

— Bocsánat, földi. Natürlich, én csak... ezek szerint földiek vagyunk... én csak azon nevettem, hogy ön akkor, ott minden nőt, válogatás nélkül... s végül egyet sem.

— Magyar ember előtte is, alatta is, utána is iszik. Te székely vagy? Csoma az volt. Sándor. Ha ő élne, első dolga, hazamegy s elintézi a császárt! Hát nincs egy férfi? Csakis akkor térek haza, ha végeztetek Ferenc Józseffel. Nem Jóska! Szeppi! És tiszteltetem Kossuthot, de ne fogjon kezét a császárral!

Az álom most szünetet tart, mert a joghurtfogyasztás az ízek világába hozza, húzza fel a tudatot.

— Kaphatnék még egy adagot?

— Hogyne — mondja egy női hang —, hiszen a levelet megírtad az engedélyért.

Istenem! Hajdgul!

— Igen, akartam engedélyt kérni még Teheránban: el is mondtam: nagy hasznára válnék a magyar tudományos életnek, ha egy harmincéves karakalpak nőt Temir nevű fiacskájával behozni engedélyezni méltóztatnék. Maga a nyelv, a szokások, a kisfiú a türkmént is bírja. Nem is szólva róla, hogy a harminc év nem idő. Munkabírása bámulatos, karja erős, fara ruganyos, keblei arányosak. Még tíz, húsz szülésre alkalmas Tudományos életünk...

— Sajnos, több joghurttal nem szolgálhatok. Sült halat talán. De a szálkák miatt önnek...

— Lehetséges, hogy valaki megírta a levelet. (Hajdgu! teljesen európai ruhában.) Négy év múlva visszamegyünk, meg akarok még ölni valakit a lóverseny miatt.

Marcona nomádok lovagolnak, fekete juhot emelnek vágatából a nyeregbe. S dobják célba.

Hajdgu! diszes ruhában, oszlophoz kötözve: díj.

— Ahol te voltál a díj. És minden férfiúnak lovagolni kell — régi népszokás szerint —, egy fekete juhot nyeregbe emelni, egy fenyőfa éket kitörni, kiszúrni dárdával a földből.

Muhammed röhög, elkomorul, futni kezd. Menekül.

Álomkép — az afgánt turbános rendőrök elfogják, nem tudom milyen határon, amikor Hajdgu!t ajánlja díjzul.

A hajóról táblákat lát Resid feltisztult szeme. Zimony, Újvidék, Bezdán.

— Vajon vár-e valaki a pesti kikötőben?

Pincér: — Már van joghurtunk, ha méltóztatik.

A fedélzeten: Baja, Mohács.

— Nincs szebb táj ennél.

— Ön utazó?

— Igen.

— Országunk megbecsüli nagy fiát.

— Vajon vár-e valaki a hajóállomáson?

— Sajnos, még kevés a gőzhajónk.

— Mi volt az úticélja?

— Rokonkeresés.

— Ahhoz nagy hit kell?

— Hogy érti azt, hiszen ön kereskedő.

— Na igen, hinni kell a hasznában.

— Minek a hasznában?

— Hát a keresésben! Ön abban, én pedig...

— Mi történik, ha minden magyarnak és minden rokonnak az arcáról olvashatjuk: a miénk:

— Erre nem tudok felelni.

— Persze semmi nem történik. Ezzel nem tudunk mit kezdeni. De a nyelv.

— Milyen nyelv?

— A magyar!

— Na igen!

— Ha kiderülne, hogy a mi nyelvünk a teremtés nyelve.

— Nem képtelenség ez?

— Történetek próbálkozások ennek igazolására.

— Nem tudom, mit szólnak ehhez.

— Ha bebizonyítanók, hogy a teremtés nyelvéből ered fél Európa, vagy a fél világ nyelve.

— Mit nyerhetnénk ezzel?

— Nem tudom. Talán semmit.

— Ön utazó, azért mégis többet lát, hall, tud.

— Kell a népeknek, legalábbis a magyarnak valami, hogy fel tudjon állani.

— Ön nagy ember, nagy hazafi. Ünnepelesen fogadják majd önt! Már csak ezekért a szavaiért is.

A pincér közelít:

— Egy kis joghurtot. A hosszú élet ugyanis...

— Köszönöm, mindjárt megérkezünk...

A pincér helyén Hajdgul, kezében joghurt.

— Persze, önt díszebéd fogadja.

— Azt hiszem, senki. — Resid nem hisz szemének: kezébe rejti arcát. —

Ha behumom a szemem, régi látnoki gyakorlatom, látom a jövőt. Még sokáig albérleti szobában kell laknom. Egyedül.

— Vigyázzon, nehogy beleessen a vízbe! — Még Hajdgul hangja:

— Beleessék! — javítja ki a pincér — a magyar nyelvben...

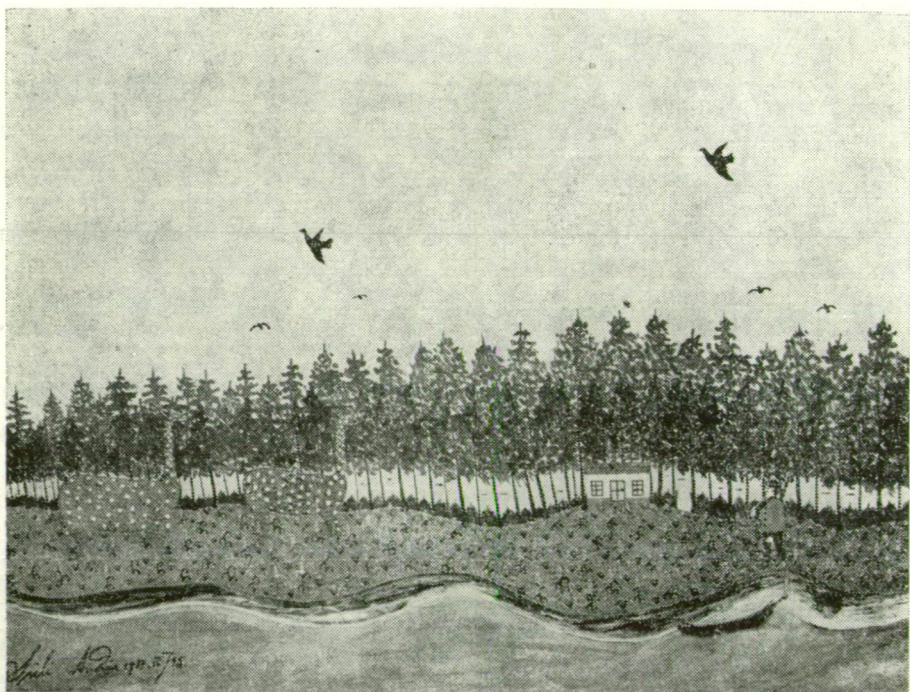
— Igen, még beteg vagyok. Tudja ön a nevemet?

— Nem, uram. Engedje meg — a kereskedő a kezét nyújtja.

— Nem fontos. A név semmi. Csak a nép...

A hajó túlköl.

(Vége.)

SÜLI ANDRÁS: ZEBRÁK